

LBRIS

We know
books

Colecție coordonată de Vasile Andru

Editor: Călin Vlasiu

Redactor: Constantin Dumitru

Machetare, tehnoredactare & prepress: ART CREATIV

Coperta colecției: Irina Bogdan

Ilustrația copertei: Nikolai Roerich, *Maitreya* (detaliu)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ANDRU, VASILE

Surâd, deci exist / Vasile Andru. - Pitești :

Paralela 45, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-47-0953-3

2

Copyright © Editura Paralela 45, 2010

VASILE ANDRU
Surâd, deci exist

PARALELA 45

praful e prietenul omului, este un eşantion de planetă, este planetă.

Se întâmplă că mai public câte o postumă... o scot dintr-o mapă maronie, o refac, o public, dar fără extaz, ci doar cu un surâs ... Cu surâsul celui ce înțelege între folos și zădărnici. Cu surâsul de a mai supraviețui nițel chiar postumelor mele. Acel surâs în care se sublimează și răs și plâns.

S-au mai adunat în casă multe *jurnale*, multe caiete cu însemnări de pe continente, și note de practică sapiențială, aluviuni din fluxul cunoașterii ... Sunt caiete fără mari secrete, fără un „cod Andru”, fără profeții apocaliptice, fără formule de salvat omenirea ... ci pur și simplu caiete-atelier; nu-s scrise în vederea publicării, ci aveau o importanță doar pentru mine, ca însoțitori de drum, memorie, vedere, orientare, sau chipuri și fapte pentru eventuale viitoare scrisuri ...

O dată am vrut să rup aceste caiete, aceste „postume”, să le ard. Dar le-am lăsat în pace: mi-am zis că oricum le va arde timpul, pe toate, mai târziu sau mai devreme.

cuprins

Partea I. Ispita planetei și chemarea liniștii

- Tertio Millennio adveniente / 7
- În Flandra, oaspete la Marguerite Yourcenar / 14
- Când mor părinții... / 26
- Tabără isihastă în Bucovina / 33
- Unde ni sunt înțelepții? / 37
- Pe axa New York – Sucevița / 46
- Practica fericirii la Barcelona / 62

Partea a II-a. Cealaltă vreme

- Spre ce ne îndreptăm? / 83
- Fericirea „în trup” ne face vulnerabili / 87
- Nefericirea se tratează... / 93
- „Președintele are nevoie de un psihanalist” / 96
- Orgoliul meu explodează rar... / 100
- Geografia sacră și profană a vieții / 113
- Ce rămâne după noi / 123
- Într-o vreme, m-am lăsat și eu pradă ispitei... / 131
- Oameni care fac istoria... / 137

Partea a III-a. Viața ca o ctitorie

- A fi român într-un sat multi-etnic / 149
- Pelerinajul Regelui în Bucovina înstrăinată / 156
- Amintiri din singurătate / 167
- Lungul drum al vieții către operă / 175
- Melancolia bilanțului / 185

VASILE ANDRU este scriitor și eseist sapiențial, master în Filosofie. Face parte din Consiliul Uniunii Scriitorilor. Câțiva ani a ținut cursuri de „Stimulare mentală și optimizare umană”. Călătorii de documentare în Orient. Din anii '80 cercetează tradiția Filocalică. Face trei călătorii la Sf. Munte Athos.

În 1990 pune bazele Centrului de Practică Isihastă din București, cu filiale în alte șase orașe. Îndrumă stagii de practică isihastă în țară și în afara țării. Participări culturale și spirituale pe patru continente. Din 2001 face parte din Juriul internațional „Balkanika” pentru promovarea culturii în Europa de Est.

SCRIERI. A publicat 30 de cărți. Dintre acestea, selectiv:

(a) beletristică: *Mirele* (1975), *Arheologia dorințelor* (1977), *Noaptea împăratului* (1979, tradus în 5 limbi străine), *Turnul* (1985), *Muntele calvarului* (1991), *Păsărilor cerului* (1999, tradus în 6 limbi), *Cel mai îndepărtat paradis* (2001), *Grădinile ascunse* (2006).

(b) Cărți de înțelepciune și spiritualitate: *Viață și semn* (1989), *Terapia destinului* (1994), *Întâlniri cu maestri și vizionari* (2001), *Istorie și taină la Sfântul Munte Athos* (2001), *Isihasmul sau meșteșugul liniștirii* (2002), *Psihoterapie isihastă* (2000, 2006), *În căutarea Raiului promis. Mistici din Carpați* (2009).

Partea I

Ispita planetei și chemarea liniștii

„Vrei să-ți pară lucrurile adevărate?
Privește-le de aproape.
Vrei să-ți pară frumoase?
Privește-le de departe.”
(Proverb)

„Priviți la cei ce nu pot zâmbi:
în lumea întregă ei văd întuneric
chiar la mijlocul zilei.”
(Tiru-Valluvar – poet tamil)

„Ne-am grăbit să râdem,
ca să nu plângem...”
(Eminescu)

Tertio Millennio adveniente

(Deductii, predictii)

DUMI BRAD: — *Cum te simți în patrie, Vasile Andru, după ocolul lumii în 80 de zile?*

VASILE ANDRU: — Mă simt acasă. Iarăși acasă. Am reluat firesc și natural obiceiurile casei. M-am sculat în zori, țărănește... Dar nu numai țărănește, ci și monahicește. Iată, dacă ai fost pe Athos, ai o vreme un reflex al trezirii la ora 3 a.m. La schitul Prodromul, unde am adăstat o vreme, slujirile de noapte (*mezanoptica*) începeau la ora 3. Atunci se pornesc să sune clopotele, este minunat, este ca un concert divin: trezitul nocturn nu mai este corvoadă, ci este bucurie, melos. Chiar că aud și acum, în zori fragezi, clopotele acelea.

— *La câte ne culcăm atunci?*

— Depinde. Nu am oră fixă. Depinde de treburi, solicitări, fluxul lucrului. Mă culc pe la miez de noapte. Dar mai fac o odihnă spre ora 16.

— *Îmbrățișezi somnul de după-amiază?*

— Odihna scurtă și intensă. Circa 30 de minute. Odihna scurtă odihnește bine. Și invers: somnul lung te obosește. Somnolarea îți programează subconștientul cu lene narcotică.

Revelația Polineziei

— Că multe cărți ai mai scos! Un pol. Și încă mai vin...
Vine acum o carte din șederea ta la Antipozi?

— Da, am scris-o și predat-o holding-ului de presă care a sponsorizat parțial prima mea călătorie în Oceania. Cartea se cheamă *Revelația Polineziei*, cu subtitlul *Călătorie în Aotearoa*. „Aotearoa” este numele Noii Zeelande, în limba maori.

— Este prin zona lui Gauguin, cu flăcările pe tava băști-nașelor pârлите de soarele senzual?

— Gauguin mai picta și altceva! (râs poznaș). Tu ți-ai amintit de tava cu flori roșii, fructele, ispitele... Dar eu îmi amintesc că Gauguin a pictat acea pânză vastă care se intitulează: „De unde venim, cine suntem, unde mergem?”. Este tabloul care rezumă filosofia Polineziei și nu numai. Polinezienii se întreabă de unde vin, căci ei au o memorie adamică mai proaspătă decât a omului occidental. Ei au încă memoria faptului că vin din Rai... Cine sunt polinezienii? Nu s-a răspuns la această întrebare, nici local, nici antropologic. Antropologii n-au reușit să înscrie foarte precis rasa polineziană, care nu seamănă cu nici una din cele 3 rase ale planetei. Cât despre „unde mergem?”, în Polinezia, această întrebare are o concretețe mare, pentru că ei sunt convinși că după moarte sufletele merg în Rai, toate. Ei n-au noțiunea de *iad* și n-au noțiunea de *drac*. Polinezienii au fost creștinați (în sec. 19), dar misionarii nu au reușit să-i învețe noțiunea de *iad*; ei sunt creștini, dar fără să aibă aceste noțiuni coercive.

— Unde mai pornim? Te simt pe picior de plecare. Iar și iar...

— Mai pornim încă o dată spre Oceania. Așa că primul val al mileniului III mă va găsi în emisfera sudică.

Omul mileniului III

— Cum să arate omul mileniului trei?

— Va arăta ca noi, și mult diferit de noi. Poate se vor diferenția chiar două specii umane. Una va arăta ca noi, adică războinici și egoiști, abia coborâți din copaci; și alta mult diferită de noi: omul cu patru creiere... Pe lângă cele trei creiere cât are omul azi (paleocefal, mezocefal și neo-cortex), mijește și al patrulea creier (am vorbit mai pe larg despre acestea în cartea *Viață și semn*).

— Asta e bine sau nu?

— Bună întrebare! Vechiul Adam avea doar două creiere și era totuși stăpânul Raiului! Când i-a mijit al treilea creier, după ce a mâncat din pomul cunoașterii, a pierdut Raiul... Întrebarea este: e bine sau nu că a pierdut Raiul? Păi dacă nu pierdea Raiul, n-ar mai fi urmat Istoria... Istoria este consecința izgonirii din rai. Invenția scrisului, a roții, a busolei, a laserului, sunt consecințe ale pierderii raiului. A întreba dacă e bine sau nu, este ca și cum ai întreba dacă non-existența e mai bună decât existența... Și dacă anti-destinul e mai bun decât destinul.

Prietenia cu Dumnezeu

— Dar românul mileniului III, cum va fi?

— Ca omul. Va fi mai liber și mai incolor. Mai despuat de mister. Adio mister dacic, adio mister traco-get... Testul cristalizării fulgilor, și al cristalelor din sânge,

descoperit de Henri Coandă, deja a spart codul originii... Românul, în privința asta, urmând destinul general uman, va da *prietenia* cu Dumnezeu pe un *parteneriat* cu Dumnezeu: iluzie demiurgică, iluzie care ne paște de pe acum.

Era așa de sănătos când eram prieteni cu Dumnezeu, sau chiar robii Lui cumiști. Omul-demiurg ratează cerul chiar în momentul când pierde pământul...

— *Ne vom rupe gâtu'?*

— Se schimbă ceva. Se frânge ceva. Dai ritualul ca să câștigi eficiența. Dai mitul ca să câștigi istoria. Dar cu ce te alegi? Cu toate invențiile, cu toate progresele, oare ce-a învățat omul, în plus, față de strămoșul primitiv? Americanii, cu avansul lor, ce-au câștigat? Iată ce: în loc de 2 mese pe zi (cât au indienii), americanii au 13 contacte cu alimentele pe zi... Grecii au rămas mai sobrii... Masa lor principală este cea de seară. Care începe la ora 22 și ține până la 1 sau 2 din noapte, mi s-a întâmplat pe Rodos și la Salonic. Grecii nu au 13 contacte cu alimentele, ci au 13 feluri de mâncare la masa de seară... Iertare pentru semnalarea acestui blând dezastru al omului civilizată. Speța umană constituită se mișcă, obligatoriu, între aceste funcții: reproducere, adică sex, și supraviețuire, adică mâncare și defensă. Și rămâne atâta timp disponibil după ce-ți împlinești funcția nutritivă și reproductivă, că devine normal să pierzi acest timp într-un fel sau altul. De aici, impasul elegant al speței. De aici, temporizarea rafinată a morții.

Dar omul cu patru creiere, care a și mijit, va avea alte raporturi cu timpul. Va instaura raporturi complet noi cu timpul.

— *Ce mai profețesti pentru mileniul III?*

— Nu fac atât profeții, cât deducții. Deducția este o profeție smerită... Extrapolarea este o profeție statistică... Noi discutăm acum ca boierii (minții) despre mileniul III... dar vine vremea să ne temem: în mileniul III se vor petrece și lucruri înspăimântătoare... Așa stând lucrurile, voi spune că mileniul III nici n-a început. Secolul 21 nici n-a început... Secolul începe printr-o ruptură, printr-o catastrofă, printr-o fractură vizibilă. Secolul 20 a început nu la 1900, ci la 1914... Până la acea dată, nici o trăsătură nouă nu despărțea 19 de 20. Cu teamă și cutremur spun: să ne ferească Domnul de începutul secolului 21... Și teama sau cutremurul este mai ales pentru fiii noștri, care au viața toată înainte...

Cerebrogeneză și supraviețuire

— *Și ce ar fi spăimos? La ce ne așteptăm?*

— Hai s-o luăm dinspre minte/spre cășunarea minții. Unul dintre faptele așteptate a se petrece: se va încheia procesul de cerebrogeneză a planetei. Iată despre ce-i vorba. Concepem că planeta seamănă cu un creier, iar oamenii, cei șase miliarde actuali, sunt precum neuronii sau filamentele gânditoare, toate articulate la un ansamblu. Cerebrogeneza planetei, adică maturizarea acestui creier planetar, seamănă cu cerebrogeneza embrionului: în săptămâna a șasea, creierul fătului este deja format, deja există; dar el se definitivează, evident, pe tot parcursul sarcinii. Continuăm paralelismul cu „coacerea creierului planetei”. Când procesul unificării neuro-informaționale, al planetei, se va definitiva, ar putea să rezulte o putere extraordinară. Să sperăm că acea putere va fi îndreptată spre supraviețuire; deși omul nu-i om dacă n-are și cruzime

sau tendințe de autodistrugere. Așa că, atâta vreme cât mai subzistă cruzimea și suferința, și inconștiența distrugerii, înseamnă că ne aflăm în pre-adolescența omenirii, abia-abia ieșiți din copilăria omenirii. Secolul 21 va fi adolescența omenirii. Adică vom asista la intrarea omenirii în adolescența primejdioasă. Dar Dumnezeu încă nu-i sigur că devenim adolescenți și ne tratează tot ca pe niște copii... ai Săi... sau chiar orfani de EL. De aceea ne lasă să ne mai jucăm cu focul... cu plutoniul... cu genetica... ne lasă jucăriile și păcatul.

Oameni bine născuți

— *De unde ți se trage mina asta vivace pe care o porți?*

— Cred că se trage din părinți. Este genetic. Așa ne naștem.

— *Ne naștem, ori ne facem?*

— Ne naștem cu impulsul de a ne face.

— *Da!*

— Suntem bine născuți! voi zice acum, cu orgoliu pedagogic. Iar prin botez, suntem sortiți la desăvârșire. Dar, deși sunt bine născuți, oamenii nu mai sunt egali, pentru că privirea lor spre cer nu este egal ațintită...

A da un sens suferinței

— *Românii – să mai aibă șansă în istorie?*

— Da. Mai ales dacă vor ști să dea un sens suferinței actuale. Și ce sens poți să dai unor suferințe naționale, care nu mai trec? Iată ce sens. Tot ce ni se întâmplă are sens de *penitență*. Nu-i pierzanie, ci *penitență*. O experiență

dureroasă, ia-o ca pe o *penitență* dată ție spre trezie. Când omul are mintea *penitenței* (mintea generoasă!) orice suferință se scurtează, se vindecă repede. Toate astea *ale zilei*: jaful privatizării, hoțiile politice, salariile meschine, retardul, corupția, sau toate *ale vremii*: colonizarea culturală sau spirituală, la răstimpuri... – toate, deci, nu-s blesteme naționale, ci *penitențe*. A ști asta, te ajută să te ții drept. Toate astea, ziceam, nu sunt ca o pedeapsă de sus sau de jos, pentru blegeală istorică, ci sunt opriri de la neant, trezire. Dacă îți asumi această concluzie, ești psihologic pregătit pentru viața în jungla tranziției. Jungla a cărei defrișare a început năucitor.

Încet dar bine, văd că se vindecă acel complex de eșec, al românilor, complex din care Cioran a scos aur aforistic, ca dintr-o mină din Apuseni. În privința asta, Cioran ne-a prins bine: el a reciclat (în filozofie) toată producția noastră de vicii, depresii, înfrângeri. Și cum un singur terapeut nu face primăvara, Domnul ni l-a dat pe Eliade. Ar trebui recitat mereu acel studiu al lui Eliade în care el vorbește despre cum evreii au renăscut ciclic din marile lor înfrângeri istorice, dând sens suferinței.

(*Octombrie, 1999*)

În Flandra, oaspete la Marguerite Yourcenar

I

DUMI BRAD: — *Vasile Andru, de când nu ne mai văzura* (și așa ceva se petrecu pe la Paștele creștin), ce mai făcuși? că degeaba n-ai stat, te știi doar!

VASILE ANDRU: — Am mai fost prin lume, și vin să spun ce este în lume. Mă întorc de departe ca să povestesc... Iar tu întrebi, pentru tine și pentru gazeta ce te are. Acum am venit din Flandra.

— *Flandra, cu pictori flamanzi și cu alchimiști?*

— Flandra Doamnei Marguerite Yourcenar. Am fost invitat la un festival literar acolo, și el s-a ținut în vastul parc și în conacul Doamnei Marguerite Yourcenar, numit și *Vila Muntenegru*, lăsate de dânsa prin testament, moștenire scriitorilor. Și acolo, la solștițiul de vară 2004, a fost „Festivalul cuvintelor și al bucatelor”. Chiar așa s-a numit. Adică au combinat scrisul cu gastronomia. Au combinat *eulalia* (grăitul frumos), *evloghia* (grăitul slăvitor) cu *gastronomia*. Au fost chemați 100 de scriitori din toată lumea.

Un anonim al celebrităților

— *Cum ai ajuns între cei 100?*

— A fost un concurs. Dosarul pentru concurs trebuia să cuprindă un volum publicat în franceză și un proiect de lucrare literară pe care s-o legi de numele Vilei Muntenegru. Din scrierile mele, sunt traduse în limba franceză: romanul *Noaptea împăratului* și câteva proze, câteva eseuri. Am trimis dosar în februarie. Festivalul a fost în iunie. Între cei 100 de scriitori participanți, unii erau chiar însemnați, de talie mare, cu operă circulând în lume. Dar eu auzeam pentru prima dată de ei. Nici de noi n-a auzit nimeni, evident. Un anonim tonic, sănătos, total. Un anonim al celebrităților, ca să mă exprim așa. M-am simțit bine între acești anonimi faimoși. Dar de fiecare dată când mă apropiam de unul și-l ascultam, *el ieșea brusc din anonim și devenea mare*. Și toți se lăsau cunoscuți, erau bucuroși că-i remarcam, erau bucuroși că un confrate de departe îi descoperă, îi laudă. Îi atestă! Era ca și cum primeau o proaspătă confirmare că ei există. Vezi, ca să exiști, ai nevoie de un martor. Așa-mi explic bucuria lor când îi remarcam. Iar dacă le spuneam că voi pomeni numele lor în mas-media română, sau în cea australiană, erau foarte fericiți. Cineva trebuie să mărturisească asta, că tu exiști ca suflet viu, că tu trăiești.

Negresa Fatou Diome și alți confrăți revelați

La masă, s-a întâmplat să stau lângă Fatou Diome, romancieră din Senegal. Ultimul ei roman (tiraj: 200 000 exemplare!) s-a re-lansat chiar aici, la Vila Muntenegru. Fatou Diome este o scriitoare mare, francezii au și acaparat-o, au adăugat-o literaturii lor. I-am cerut să-mi povestească ultima carte, e grozavă! Adesea le ceream autorilor nou cunoscuți să-mi povestească ultima carte, și ei o

faceau bucurăși. Este uimitor ce subiecte interesante și subtile tratări găsești la acești confrăți necunoscuți.

Era o scriitoare, Silvia Ricerova, cam de vârsta mea, născută în Moravia, trăind acum la Roma, ea scrie în trei limbi și-n trei genuri literare. Are o carte care se cheamă *Liniștea și râsul*. Alta: *Liniștea și cuvintele*. O slăbătură de femeie, numai piele și os, numai flacăra și inspirație.

Multe surprize ai în asemenea întâlniri, și multe ocazii să te smerești tu însuși, să te vezi micuț, fir de nisip între nisipuri mișcătoare. Afinități, intersecții. Am primit un volum de la o prozatoare bună, Virginie T., și mi-a spus că a fost măritată cu un român, emigrant, care lucra în Franța la construcții, un bărbat chipeș, mai frumos ca Alain Delon, zice ea, dar pilangiu și violent, o snopea în bătaia mocănești pe gingașa prozatoare franceză, care s-a și despărțit repede de el. Dar îi regretă bărbăția valahă, chiar și acum!

Mai aflu aici de o scriitoare româncă Anca Cristofovici, stabilită în Franța, dar locuind în mai multe țări. Și a mai fost o scriitoare româncă, și ea trăind acum în Franța, Maria Mailat, poate o știi de pe când lucra la „Vatra”.

L-am regăsit și pe Nadim Gursel, scriitor turc de expresie franceză, locuind la Paris, cu vederi planetare, are un roman inspirat din istoria Turciei imperiale, scris fără paranoia naționalistă, ci chiar își propune să dărâme „mitul fondatorului”, mit generator de ucigașe complexe Cain. Acum, în Flandra, Gursel a fost prezent cu romanul *Une autobiographie turque*, excelent!

Erau și scriitori din Canada, din Argentina (Elsa Osorio), din Gruzia. Aproape toți au mai multe țări în soartă. Există deja un fel de confrerie (sau sectă) a scriitorilor cu mai multe țări în soartă. Aceștia nu sunt „depeizați”, cum

erau unii romantici migratori, ci au dobândit spirit de planetă.

Mai constat că este o inflație de scriitori însemnați, dar mă bucur de ei, îi simt rude; și simt că romanele lor excelente mă scutesc pe mine de efortul de a le scrie eu...

Evident, mai mare peste noi era gazda, absentă gazdă Marguerite Yourcenar. Ea însăși a anticipat acest cosmopolitism al artei. Zicea: „Eu am mai multe culturi și mai multe țări. Aparțin tuturor.”

Oamenii se împart în: muritorii și navigatorii

— „Și o călătorie în jurul camerei este, poate fi, un exercițiu inițiativ”, zicea Marguerite Yourcenar, citată de „noi” în acel „manual soft de înțelepciune alternativă”, numit „Bătrânețe... ouă crețe”.

— Da, prietene Dumi Brad. Și o călătorie în jurul camerei poate fi inițiativă. Mai ales dacă acea cameră este o *chilie*. Cel mai sigur vehicul spre cer este chilia, nu elicopterul, nici airbusul. Însă omul este și un călător, un *viator*, un navigator. Un antic spunea (simplific) că oamenii se împart în două categorii: muritorii și navigatorii.

Dar, dacă o călătorie nu-i un pelerinaj, atunci ea rămâne doar o ispită. Pelerinaj înseamnă continuă conexiune la divinitate, continuă conștientizare a conexiunilor teandrice.

Pe acest domeniu flamand a copilărit Marguerite Yourcenar și de aici a pornit ea spre lume „cu ochii deschiși”. Castelul este reconstruit, căci originalul a fost distrus în timpul războiului. Pentru mine, popasul flamand a fost și întâlnirea cu duhul locului, cu mitul lui. Și apoi, conexiunile umane. În câteva zile, se formează atâtea

conexiuni umane. Mai bine zis se revelează aceste conexiuni, căci ele existau dinainte, dar noi nu știam de ele.

La Lille, între slavă și penitență

— *A fost vesel? Tu însuși ai fost vesel?*

— Eu... surâzător. În surâs, se sublimează și tristețea, și veselia. Cred că surâsul conține și râsul și plânsul. Mă refer la acea tristețe „de aprofundare”, „tristia salutară”, ziceau latinii. Flandra are o sobrietate nordică, are cântece nostalgice. Și dansurile pe care le-am văzut acolo, seamănă cu un balet esoteric, sau cu hora miresei.

Drumul spre Villa Muntenegru (aflată pe granița Franța-Belgia) trece prin Lille.

Vedeam pentru prima dată Lille. Este orașul în care a copilărit fiica mea Tamara. Aici a rezidat ea, de la anii de școala primară până la terminarea gimnaziului. Era cu mama ei. Lille este un oraș frumos, cu duh flamand, cu case roșii, suple. Tamara a venit în Lille pe la 7 ani, a învățat franceza în două luni. La școală era privită ca o apariție exotică, era îndrăgită de colegi, scria frumos la revista școlii, juca în piese de teatru montate de școală. Tânjea după România sau poate numai după bunica ei rămasă în România. Nu i-a lipsit nimic în Lille, iar când o întrebai ce-i lipsește, zicea: „Casa asta nu-i a mea...” Evident, Tamara a avut aici zile frumoase, și succese, și satisfacții. Totuși, n-a stabilit o legătură de profunzime cu acest spațiu, n-a adăugat Flandra la zestrea ei spirituală. A plecat de aici fără să ia nimic din ce-i flamand, adică a rămas dramatic de româncă. Acum ea este la Paris, de câțiva ani. Parisul a încântat-o. Parisul îi dă senzația protectoare a unei lave vulcanice calde, în care poți să te dizolvi, ca Empedocle pe Etna.

Dar să revin la întrebarea ta: „A fost vesel?” Zic: A fost bine. I-am văzut pe confrăți veseli, în peisajul îmbățător, era bine. S-a lucrat pe ateliere: de artă poetică, de pictură, de muzică.

Și au fost mese bogate. Bucătărie flamandă. Ospitalitate flamandă, ospitalitatea Margueritei Yourcenar. Mese copioase.

Ospățul, între Saturnalia și Agape

— *Văz că importantă este crăpelnița, chiar la oameni mari!*

— Crăpelnița este foarte importantă și la regnul cugetător, și la elitele dirigente. Doar că regnul cugetător a făcut trecerea de la *Saturnalii* la *Agapă*. Fără religie, nu s-a putut face asemenea trecere. La confrății mei scriitorii, lucrurile sunt undeva la mijloc. Nici *Saturnalii* (care înseamnă triumful biologicului, decenzurat până la orgie), nici *Agape* (care înseamnă spiritualizarea mâncatului, până la euharistie). Așadar, nici orgie, nici euharistie. Dar ceva din prima și ceva din a doua. Această cale culinară de mijloc se cheamă *ospăț* sau *festin*. Pe lângă emoția gastrică, este și emoție artistică. Poezie!

Între altele, fiecare masă avea nume de poet. Prin tragere la sorți, eu am șezut la masa „Leon Battista Alberti”, autor din secolul 15. Meniul era codificat în versete suprealiste. Așa că pentru a comanda bucatele, trebuia să dibuiești ce specialitate flamandă se ascundea sub stihuri onirice. Dar orice ai fi ales, tot o minunăție culinară era. La masă cineva recita, amintind procedeele lecturilor de la trapezele mănăstirești. Poezia făcea așadar trecerea de la stomac la minte. Dar numai *Tatăl nostru* face trecerea de la simțuri la Duh. Firește, nimeni nu te oprește să spui *Tatăl nostru* în gând.

În altă zi, masa a fost la iarbă verde. Și, ca să avem autonomie, ne-au dat fiecăruia un coș de nuiele plin de bucate... să ne alegem compania și locul. (Mulți am plecat cu acest coș aproape plin la Paris). Iar berea flamandă, brună, caramel, merită s-o încerci dacă treci pe acolo. Și, ziceam, s-au revelat atâtea conexiuni umane! La plecare, părea că lași în urmă neamuri bune. Toți își urau: „Ne revedem la anu', tot la solstițiu de vară...”

La Paris, Matei Vișniec m-a invitat la *Radio France International*, pentru un interviu despre acest Festival. Matei Vișniec, dramaturg mare, este și un mare domn. Mediatizează prompt pe confrății români participanți la acțiuni culturale în Franța.

II

„Balkanika” și miturile ei

— *Alte navigări din dricul verii?*

— Am fost la Salonic și pe Sf. Munte Athos, mai înainte de Flandra. La Salonic s-a ținut anul acesta sesiunea „Balkanika”. Am participat împreună cu poetul Călin Vlasie, prezent și în calitate de editor, și în calitate de autor nominalizat la premiul *Balkanika*, pentru volumul său *Neuronie*. Fiecare sesiune anuală *Balkanika* se ține tot în altă țară est-europeană, și fiecare are un specific, un cifru emoțional. Pentru premiu, sunt nominalizați 7 autori din 7 țări partenere. Eu fac parte din juriul internațional, și astfel aflu ce autori interesanți trăiesc în acest Est al Europei. În sesiunea din 2004, la Salonic, s-a remarcat o autoare albaneză, Mimosa Ahmeti, cu cartea de proză *Absurdul coordonat*. Chiar dacă o scriitoare din

Turcia, Ayfer Tunch, a avut cu un vot mai mult, pentru un etno-roman foarte bun, albaneza Mimosa Ahmeti a lăsat impresia unei câștigătoare absolute, care n-are nevoie de medalie, trăind în lumea ideilor pure.

Voi spune că și aici, în cele 4-5 zile ale sesiunii, au fost ospete copioase, cum numai grecii și românii știu să dea, cu mâncăruri și dănțuiri mitologice. Patroana sesiunii a fost doamna Katia Lambessi, directoarea editurii Kedros, o editură prosperă și material, și spiritual. Iar președinte al Fundației *Balkanika* este Nikolai Stoyanov, prozator bulgar, cu care, într-un an, plănuiam să reîntregim (cultural evident) imperiul fraților Asan...

Utopia Athos

După festivitatea de premiere, după același rămas bun: „Ne revedem la anu', la echinocțiul de toamnă” – toți au plecat la casele lor, iar eu am plecat la Ouranopolis, iar de acolo am luat vaporul de Athos. Am stat ceva timp aici, popasuri isihaste. A fost al treilea pelerinaj la Sfântul Munte.

Când pășești pe Athos, intri în alt tărâm. Ai acest sentiment acut, că ai ajuns în acea țară cu „tinerete fără bătrânețe”. Athosul este un tărâm utopic. *U-topos*, adică locul de nicăieri. De nicăieri pe lumea văzută. Dacă vrei să vezi cum arată Utopia, mergi să stai măcar două săptămâni pe Athos. Sunt acolo alte raporturi cu timpul. Este un prezent pur, protejat. Nu seamănă nici cu trecutul bizantin, nici cu viitorul ecumenic.

Am stat, pe rând, în patru mănăstiri – Prodrumu, Iviru, Russikon, Dochiariu. Când revii de pe Athos, când reintri în lume, îți apar izbitor stridențele lumii, și mai

ales, vezi cu toată claritatea ce-i lipsește acestei lumi ca să fie sănătoasă, să fie salvată de tot, de cruzime, de anxietate, de sărăcie.

- *Poți să destăinuiești ce-i lipsește?*
- Da. Liniștea. Și Duhul.

Reeditez, deci rezist

— *Buun! Să lăsăm idealurile și s-o dăm pe-ale scrisului. Cum mai ședem cu tiparul?*

— Pregătesc pentru tipar două reeditări. Se întâmplă și asta la un moment dat... să reeditezi. Recent s-a reeditat romanul *Muntele calvarului* cu o prefață de Marian Popa, este o ediție mult revăzută, cu pagini rescrise. Un editor vrea să reediteze *Mirele*, și pregătesc o versiune extinsă. Am ajuns la ediția a III-a (și la trei edituri diferite), cu cărțile *Viață și semn* și *Terapia destinului*.

Cât despre atelierul nou, este și el activ, și mereu germinează. Dar elaborez încet. Am și o bucurie a tăcerii. Dar, ziceam, mereu germinează o lucrare nouă, o proză sau un eseu nou. Deși aceste presiuni germinative sunt foarte vii, parcă este mai tare chemarea tăcerii.

III

Satul formează suflete tari

— *Suntem acum la Mușenița, avem în față lanul de grâu, lanul din fața casei tale bătrânești. Și întreb: ce mai locuiește în tine din locul de baștină, din casa asta de-aici?*

— Deși am plecat repede din sat, am rămas un fiu cărunt al satului. Viața agrară cere caractere tari, sau

formează caractere tari și o mare putere de îndurare. Satul formează caractere, iar orașul le consumă. Am pornit în lume cu o bună bază rustică, și cu multă toleranță la frustrări, deprinsă aici, în casa aceasta. Casa, în plan psihic, simbolizează trupul, etajele ființei. Și casa de la Mușenița a dat ființei o linie frumoasă, ecleziastă. Acum, trecutul se face basm. Poate că și la mine a început procesul de transformare în basm a trecutului. Mai ales că au existat realmente episoade și circumstanțe minunate.

S-a întâmplat că am avut parte de părinți longevivi. Ei n-au fost bătrâni niciodată, ei au fost numai longevivi. Veneam într-o zi de la gară, pe la anul 2000; intru în casă și găsesc casa goală; merg în livadă și-l găsesc pe tata cosind (la 92 de ani), iar mama aduna lucerna cosită, pentru vite. Îi zic tatii: „Dă-mi coasa, să trag și eu o brazdă!” Tata zice, hâtru: „Lasă, că asta-i treabă grea pentru un orășean!”

Mama, la 90 de ani, primind vestire secretă că se va muta curând la Domnul, zice, foarte tonică: „Să mă îngrijesc să termin cu treieratul grâului, să nu mor cu ogorul necules, să nu las în urmă treaba nefăcută” .

Asta-mi dă un sentiment al ne-trecerii, al durării, al permanenței, într-o lume în care totul este schimbare.

Globalizare „soft” și globalizare „hard”

— *Să fim liniștiți? Globalizarea n-o să ne... colectivizeze, n-o să ne patrupedizeze?*

— *Pax nobiscum!* Au mai fost globalizări în istorie! Iar cea actuală este doar mai vastă și mai dură. Creștinismul și triumful lui, geniul lui, a fost o globalizare „soft”. A fost mondializarea mântuirii. Acum asistăm la o globalizare

„hard”. Asta-i. În rest, să nu ne temem, căci oricum punem și noi umărul la ea, așa inocenți și rurali cum ne credem. Când sireteanul nostru Vasile Posteucă scria cartea *Vocația imperială a României*, ce făcea el? Nu se iluziona oare cu o globalizare pe stil românesc? Și încă una „hard”! Acum Ion Filipciuc din Costișa Rădăuților a publicat un volum cu traduceri *Mioriței* pe glob, și află că balada noastră este tradusă în peste 100 de limbi! Filipciuc conștientizează un fapt de globalizare soft, prin acceptarea vastă, în lume, a acestui poem filozofic, epitom de suflet românesc, tradus atât de mult, la concurență cu *Cântarea Cântărilor*.

Eu m-am bucurat nespuse de mult de binefacerile globalizării „soft”, creștine adică. Iar acum văd că și globalizarea „hard”, americană, are beneficiile ei. Procesul este hotărât și, cum nu poți scăpa de el, mai bine să te bucuri de binefacerile sale.

— *Dar ce zici că și taica Cioran mai-mai că voia înapoi la Coasta Boacii... vor fi fost niscăi doruri, regrete, nostalgii...*

— Cioran? Ca și Socrate, el nu s-a mișcat o viață din arealul său. Cioran s-a înțepenit în Paris, din 1937 și până la moarte, 1995. Așa că toată geografia română era numai în capul lui, era interioară. În 1991, la Paris, am vorbit cu marele om, și l-am întrebat dacă va veni în România, să revadă Sibiul, pe care spunea că-l iubește enorm („România mea e Sibiul, Rășinari și Carpații din jurul Sibiului!”). Mi-a răspuns că nu, nu va veni. Zicea: „Nu vreau să-l revăd, pentru că nu l-am uitat”.

Sibiul real este palid și decevant față de Sibiul lăuntric. Și Rășinari, și Coasta Boacii, sunt peisaje interioare, intens luminate, cum raiul însuși nu poate fi decât interior.

Ars bene vivendi

— *Ce să-i spunem omului, acum, ca să viețuiască și el în liniște? Înțeleg că tot ce-ai spus aici, bate spre o „artă de a trăi”. Dar o adresare directă și expresă i-ar prinde bine omului de lângă noi. Cu ce să-l mai utilăm pentru rezistență?*

— Acestor oameni eu le pot restitui ce-am învățat de la ei. Într-o zi, prin 1996, tatăl meu a venit la o conferință a mea, pe teme de optimizare umană. A stat atent, era o sală plină și receptivă. Îi plăcea atmosfera, se uita uneori la chipuri. La urmă, acasă, el m-a întrebat: „Ce le spui tu oamenilor, că te ascultă așa de atenți?” I-am răspuns: „Le spun cum să trăiască mult și bine.” Iar tata îmi cere: „Păi spune-ne și nouă!” Și am răspuns: „Eu de la voi am învățat asta!” Iar mama a râs amuzată.

Așa răspund și acum la întrebarea ta. Aici, în Bucovina cea plină de oameni frumoși trăitori, le spun că de la ei multe am învățat cum să viețuiești în liniște și-n veac. Sigur că această pre-învățare am adâncit-o și am „calibrat-o” prin școli și prin alte locuri ale înțelepciunii... și că asta cere și *askesis*, o lucrare cu sine.

Mai știm că a venit acum o altă generație, cu alt freamăt și alte ispitiri. Dar mi se pare că generația aceasta nouă, cam grăbită și protimică, crește vrednică și ingenioasă, și va ști de unde să-și ia măestrile artei de a trăi.

(August, 2004)

Când mor părinții, faci prima repetiție generală a propriei tale morți

DUMI BRAD: — *Cu ce trebi pe la noi, în Bucovina?*

VASILE ANDRU: — Cu treburi de carte și de parte... S-a petrecut acea formalitate notarială a „succesiunii”, a preluării moștenirii terestre, rămasă de la părinți: casa, pământul. Și această moștenire preluată de noi, cei trei urmași, surorile Maria și Alina și eu, este mai mult sentimentală... zadarnică. Moștenirea reală pe care, toți trei, o avem de la părinți este cea genetică, dotarea cu corp și minte sănătoase; și acel înger de pace, pe care ni l-au transmis. Și credința... Restul e trecere.

— *Cum e fără părinți? Care, ai tăi părinți, s-au petrecut la Domnul după 90 de ani fiecare...*

— Când mor părinții, faci prima repetiție generală a propriei tale morți. Până atunci, moartea este o realitate impersonală, este ceva ce se petrece altora. Prima dată când resimți moartea ca pe ceva personal, ca pe o repetiție a propriei morți, este la petrecerea părinților. Este o repetiție teribilă, este neant palpabil.

Cum mutarea lor la Domnul s-a petrecut târziu, după o viață nonagenară (tatăl avea spre 94 de ani, mama spre 90 de ani) stingerea lor a fost și o mirare la taina

longevității. Mirarea că ei, care parcă știau un secret al păstrării vieții în trup, totuși s-au dus... Când un om moare la 50 de ani, se spune: „I-a venit vremea.” Când altul moare la 90 de ani, se spune: „Putea să mai trăiască!”

Și tot atunci, lângă părinții ca sursă a ființei tale, conștientizând că ei sunt sursă a ființei tale, ai o ultimă învățătură despre continuitatea viului peste limitele trupului trecător. Primești ultima învățătură despre relativitatea sfârșitului. Conștiința lor parcă se continuă în tine. Nici nu știm, de altfel, dacă conștiința ni se formează în minte, sau este exterioară omului, și doar trece prin noi. Întrebări despre continuitate se nasc frapant, în acest context. Continuitate (de gând, de conștiință), între tine și ei, și, mai departe, între generații...

Există și ispita ca, în acest context, să te gândești că *viața este o iluzie*, un mare scenariu al iluziilor. Ai de ales între două *semne*. Întâi, te ispitește această perspectivă (că *viața este o iluzie*), când vezi *inerti* niște oameni care au fost atât de vii, intens vii, au traversat tot secolul XX cu *viața lor!*

Dar a doua mișcare a minții mă face să spun: ei au fost o conductă de elan vital, o albie a râului genetic, și urmează fiul...

— *Merită?*

— Este pe daruri, nu pe merit. De altfel, ea, *viața*, nu ne întreabă, ci trece prin noi. Acum a venit, acum s-a dus. Este un răsfaț paideic să te întrebi dacă merită să fii ridicat de la stadiul piatră la stadiul om. Mintea liniștită spune că merită cu prisosință, chiar dacă suntem într-o taină întreită: de unde venim, spre ce mergem și de ce a fost creat omul. Căci noi nu știm. Deocamdată nu știm. Pot afirma că materia a generat omul ca să se povestească pe sine